

El carretó de mà (ALDC, IV, 904. La carretilla)

Ens ocupem aquí del ‘vehicle petit de càrrega amb una sola roda a la part anterior i dos mànecs a la posterior per on l’agafa la persona que l’empeny’; primer era de fusta i després de ferro (veg. ALDC, IV, il·lustracions 1618-1623). El nom més estès és *carretó* (Labèrnia, 1839; Figuera, 1840) –completat eventualment en *carretó de mà* 17, 37, 42, 50, 71, 78, *carretó de braços* 61 i *carreton de mano* 100 ← arag., doble dim. de *carro* (*carro de mà* 28, 49, 149), a través probablement de *carret* (var. *carret de mà* 70, 72, 149, 153, 163, 170, *carret de mans* 148, *carret de pastera* 159). També s’usen altres derivats de *carro* com *carreta*, dim., *carretel·la* 77, amb el suf. dim. mall. *-el·lo*, *-el·la* (← it. *carrettella*, DECat), i *cariola* 94 (alg. *carriora* 85 ← it.); *carretera* 77, 79 sembla un der. de *carreta* amb l’infix *-er-*.

Altres mots de procedència forana són *brueta* i *carretilla*. *Brueta* és un manlleu al fr. *brouette* (< **berouette*), on és dim. del fr. ant. **beroue*, que deriva del baix llatí BIRŌTA (BI ‘dos’; RŌTA ‘roda’) ‘vehicle de dues rodes’, dim. que

apareix quan el vehicle de dues rodes desapareix (s. XVII); var. *brugueta* 87, amb /g/ antihiàtica; *braueta* 6, 16, per ultracorrecció [u] > [əw] àton (Veny, 2013 b). *Carretilla* és manlleu modern al cast. (veg. loc. 23, 32, 70, 133, 155, els informadors de les quals precisen que és mot posterior a *carretó*), on és dim. de *carreta* (“carro de una rueda sola y sirve para acarrear piedra”, Terreros, 1787); var. *carredilla* 71 i la ponentina *carretillo* (i *carretillo de mà* 131), de factura arag.

En la distribució areal ressalta el mot més tradicional, *carretó* (*de mà*), estès per tot el Principat, *carret* (*de mà*), espars per clapes del val. i el bal., enfront de la pressió exògena representada pel gal·licisme *brueta*, del cat. sept., i els castellanismes *carretilla*/*carretillo*, predominant en val. i el Matarranya i amb discretes manifestacions en el cat. central.

Són mots normatius *bolquet*, que no apareix en els nostres resultats, i *carretó*, des del DG₁, 1932.

